
Mesto Grosuplje z okolico danes - in gasilci

PGD Grosuplje, zbornik 1909 - 2009

Kratka predstavitev mesta Grosuplje in njegove okolice

Vlada Republike Slovenije pod vodstvom Janeza Janše je 22. 12. 2005 izdala sklep o podelitvi statusa mesta Grosuplje. Naselje Grosuplje je danes upravno, gospodarsko in prometno središče občine.

Mesto oklepa »razvpiti« Koščakov hrib predvsem po zaslugi našega humorista Saša Hribarja (hribu so nekoč rekli Brinjski hrib, še precej prej pa Gradišče) v obliki podkve, ki naj bi mu skupaj s konjičkom v grbu prinašal svetlo in srečno prihodnost. To si zagotovo želi njegovih zdaj že več kot 6600 prebivalcev mesta in še dobrih 1800 krajanov, ki skupaj tvorijo Krajevno skupnost Grosuplje. Podobne želje po dobrem sožitju pa nedvomno goji tudi vseh 8000 okoličanov, ki imamo skupaj od 1. 1. 1995 novo občino Grosuplje. Vseh ostalih 59 naselij, ki so poleg Grosupljega z vključenimi naselji v Krajevno skupnost Grosuplje (Brezje, Brvace, Gatina, Hrastje, Spodnje Blato, Spodnje Duplice in Praproče pri Grosupljem), je organizirano še v 9 krajevnih skupnostih. Vasi Gatina, Spodnje Blato in Spodnje Duplice pa imajo od leta 1927 tudi svoje Prostovoljno gasilsko društvo Gatina. Občina obsega 134 km² - 58 km² je kmetijskih površin, 69 km² pa je gozdov, ostalo zajemajo pozidave, ceste, vode in druge površine.

Od Ljubljane je središče občine, mesto Grosuplje, oddaljeno manj kot 20 km in se vanj po sodobni avtocesti lahko pripeljete v manj kot 20 minutah. Zato je prostor zanimiv za življenje in delo. V samo mesto Grosuplje se je v zadnjih letih precej ljudi priselilo, nekaj slabše pa je temu sledila infrastruktura. V občini je zaposlenih okoli 3500 prebivalcev v okoli 800 podjetjih in javnih zavodih.

Grosupeljsko pokrajino prepoznate po njenem značilnem prehodu v tipično dolensko kraško pokrajino ter bogati kulturni dediščini. Dno Grosupeljske kotline leži nekaj nad 300 m nad morjem., najvišji hrib pa je (še vedno samo) Kucelj (748 m). Poleg po dveh biserih med kraškimi pojavi, kot sta kraška Županova jama s svojimi pravljničnimi sedmimi dvoranami in krajinski park v nastajanju Radensko polje s številnimi posebnimi in celo zaščitenimi rastlinami in živalmi, je Grosupeljska kotlina prepoznavna tudi po številnih vodotokih. Med njimi so trije večji:

- Od jugozahoda nekaj sto metrov pod Županovo jamo izvira Podlomščica. Le-ta rada poplavlja travno območje za Slivniškim hribom, pa tudi predel industrijske cone in nekaterih hiš v bližini je bil v večjih poplavih v nedavni preteklosti že večkrat precej ogrožen.
- Nekoliko bolj zahodno po Šentjurski dolini priteče potok Bičje s svojimi pritoki. Na njem je Občina Grosuplje letos predala v uporabo novozgrajeni suhi zadrževalnik vode, ki bo preprečeval poplave v novejših Sončnih dvorih.
- Veliki potok, ki priteče izza Kuclja, se skozi mesto Grosuplje najmanj že od Valvasorjevih časov imenuje Grosupeljščica, naprej pa Breg.

Prva dva se združita tik pred čistilno napravo pod Slivniškim hribom, s slednjim in najbolj hudourniškim pa v Bubnovki pri Malem Mlačevem. Vse tri tako združene vode po Dobravki odtečejo na Radensko polje, kjer pa se ob poplavih srečajo še z Zelenko, ki izvira pod Predolami, in Šico, ki je po poti od Ponikev v podzemlju izgubila Ra. Če se to ne bi zgodilo, bi tudi tukaj tekla Rašica.

V zadnjih letih je Grosuplje postalo tudi »mesto kipov«.

Jože Miklič

Pogled s Cerkvenega hriba proti Kamni gorici.

Adamičeva cesta. Na levi je šola, ki je bila zgrajena v letu 1928.

Utrip na grosupeljski tržnici ob halštatskem vodnjaku. Na tem mestu je nekoč stal stari gasilski dom.

Partizanska cesta. Na levi je vrtec, ki so ga »predelali« iz nekdanje samopostrežne trgovine.

Precej sprememb v nekdanje Grosuplje (in Stransko vas) je pripeljala železnica.

Novo naselje - Sončni dvori. Zadaj Koščakov hrib z Zdravstvenim domom Grosuplje.

Ceste skozi Grosuplje in nekatera vprašanja ob njih

V Grosuplje se danes pride (ali pa tudi odide) po dveh avtocestnih priključkih – ob naselju Cikava ter pri Hotelu Grosuplje, bolj poznanem kot igralnica Kongo, včasih pa je bil to Motel Grosuplje. Nekoč je skozi Grosuplje od Ljubljane čez Šmarje vodila glavna cesta, ki so jo v 16. stoletju zaradi boljše poštne povezave od Dunaja do Karlovca tudi zaradi hitrega obveščanja o različnih ukrepih zoper Turke precej izboljšali.

Cesta je nadaljevala svojo pot po ravnici mimo gradu Praproče (bolj znanem po ameriškem pisatelju slovenskega rodu Louisu Adamiču), skozi vas Spodnje Blato in naprej čez od nekdanj razvpiti klanec Stehan, kjer so morali furmani »furajtati« (pripragati) še z dodatnim parom konj, če so želeli prepeljati težke tovore v Višnjo Goro in naprej proti Novemu mestu. Tu so že v srednjem veku na Peščenjeku stale vislice, kjer so višnjegorski gospodje ravnali svojo »krvavo« rihto. In prav tu so se jim s posmehom v brk po gozdovih skrivali rokomavhi, tatovi, razbojniki in drugi nebodijihtraba ter ogrožali najprej tovarnike, pozneje pa tudi vedno bolj številne furmane, ki so med drugim tovorili tudi dobro vino iz stiškega pomerija. Le-tega so tlačani vozili celo na cesarski dvor na Dunaj!

Že pred desetletji so tukaj začeli nelegalno odlagati občinske smeti, ki pa so se v začetku devetdesetih let tako nakopičile, da so povzročile pravo malo revolucijo med bližnjim prebivalstvom. Zdaj je nekaj sto metrov naprej zgrajena nova komunalna deponija Špaja dolina, ki pa ji prihodnost prinaša precej vprašanj in težav in se bo morala občinska srenja ob tem problemu dokaj hitro in ustrezno odzivati, če bo želela imeti urejeno to področje na širšem območju najmanj treh občin (Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje).

Naslednja starejša cesta, ki ima danes nekoliko šibkejši značaj kot nekoč, je cesta na Krko. Z enakim imenom je poimenovana tudi kot ulica.

Pri nadvozu čez železniško progo se odcepi cesta, ki gre mimo tovarne Motvoz naprej skozi Ponovo vas, Malo vas, Št. Jurij, Velike Lipljene in pri Škocjanu zapusti občino ter se pri Turjaku priključi na cesto Pijava Gorica-Ribnica-Kočevje.

Na severu pa je prek nadvoza nad avtocesto speljana nova cesta, ki povezuje Perovo (nekdanj samostojno naselje, zdaj pa vključeno v ulični sistem mesta Grosuplje), Malo in Veliko Staro vas ter Polico in še vrsto manjših vasi v zaledju poliških hribov in dolin.

Ceste v Grosupljem so se gradile v glavnem precej stihijsko in nenačrtno, zato mnogo cestnih elementov ne ustreza sodobnim tehničnim standardom. Le-tem ustreza samo nekaj krajših odsekov, ki so bili narejeni ob prenovah (zadnjih nekaj odsekov glavne ceste od Cikave do Grosupljega ter še nekaj manjših odsekov po samem naselju Grosuplje).

Na začetku 20. stoletja so se Grosupeljčani soočali z različnimi izzivi, vendar so najprej poskrbeli za svojo varnost. Zato so najprej organizirali gasilstvo 1909/1912, potem kulturo in šport (1926), nato pa tudi šolstvo (1928). V vseh teh dejavnostih pa je bilo čutiti tudi veliko zavednost in pripadnost.

Adamičeva cesta, nekoč tudi Velika cesta. Levo je na mestu nekdanje kovačnice danes picerija Kovačija. Naprej je nekdanja Katruzina hiša, ki je danes v lasti Predaličevih, in je v spodnjih prostorih cvetličarna. Na desni strani na mestu nekdanje hiše gasilca Leopolda Hudeta, po domače Hlačmanovega, stoji Müllerjeva hiša, v kateri so ribarnica, slašičarna in trgovina s tekstilom.

Naselji Stranska vas in Grosuplje sta bili med seboj ločeni tudi z manjšo vzpetino na Veliki cesti, ki so jo pozneje ponizali. Ob odločitvi, kje naj bo gasilski dom, pozneje pa tudi sokolski dom, sta se naselji začeli zraščati skupaj. (Zidane zgradbe leta 1827 so rdeče poudarjene, z modro pa nekdanji potek Grosupeljščice.)

Poplavna ogroženost Grosupljega

Že sredi petdesetih let prejšnjega stoletja so začeli z razmišljanjem o izsuševanju cele Grosupeljske kotline z Radenskim poljem vred za državne kmetijske potrebe. To delo so predvsem uresničevali v šestdesetih letih, ko so poleg arondacij narisali tudi hidromelioracijske jarke in več zadrževalnikov vode na začetku glavnih vodotokov, ki tečejo skozi Grosuplje ali pa se mu nevarno približajo.

Še na nemški karti, izdelani v letu 1943, je v vsej Grosupeljski kotlini bilo vrisanih skupaj 33 jezov. Le-ti so dajali moč za vrtenje pretežno mlinskih koles, nekaj med njimi pa je bilo tudi lesnih žag. Samo v Grosupljem in v Jerovi vasi so bili štirje mlini in ena žaga na vodni pogon. Edino pri Rusu (v Stranski vasi) sta bila žaga in mlin na električni pogon. Vsi ti jezovi pa so poleg meandrov in številnih razlivnih močvirnih površin preprečevali, da niso mogle hudourniške vode povzročiti večje škode.

Novozgrajeni Sončni dvori so v letu 2009 »ubežali« pred grozečimi poplavami potoka Bičje z vsemi številnimi pritoki iz šentjurskega in deloma tudi škocjanskega zaledja. Občina je na svoje stroške zgradila suhi zadrževalnik, ki naj bi branil to naselje in nižje ležeči del industrijsko-gospodarske cone pred poplavami.

Popolna neznanka pa je še vedno potok Podlomščica, ki izvira le nekaj sto metrov pod Županovo jamo in prav tako izza Slivniškega hriba s seboj prinese kar zajetno količino voda, ki grozijo poplaviti osrednjo grosupeljsko čistilno napravo in gospodarsko cono ob njej.

Vse te vode pa slej ali prej odtečejo prek Radenskega polja, kjer poniknejo v različnih večjih ali manjših požiralnikih (Pr' kos, Beznica, Pekel, Zatočne jame...) ter skupaj z Zelenko in Šico odtečejo v Krko.

Prav železniški progi proti Kočevju in Novem mestu pa s seboj nosita poleg svojih zgodovinskih pričevanj tudi to sporočilo, da so bili nekdanji načrtovalci veliki strokovnjaki tudi za poplave, saj je proga čez nižinske predele speljana vsaj kakšen meter višje od visokih stoletnih voda.

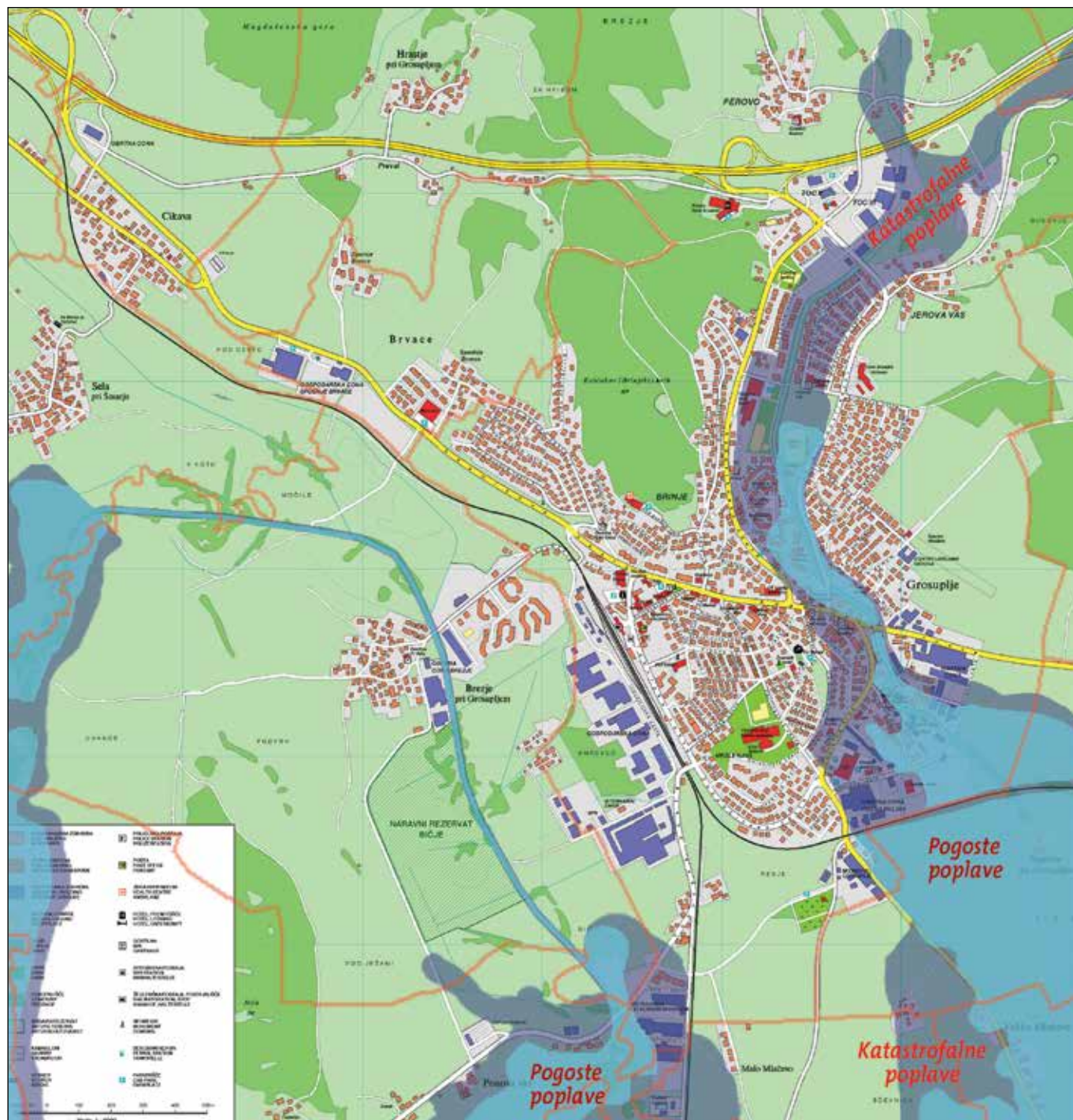
Dva nekoliko večja propusta pa sta dimenzionirana tako, da »požreta« vso vodo, kolikor jo sproti priteče do njiju, kar pomeni, da ne vplivata niti na poplave pred njima niti za njima.

Poplave na veliko in malomlačevskem predelu ter nato po bližnjih vaseh ob Radenskem polju pa so za te ljudi nekaj običajnega. Voda zalije le večino travnatih površin, njiv bolj malo, hiš pa skoraj ne – med njimi je le nekaj tistih, ki so bile zgrajene po 2. svetovni vojni in graditelji niso upoštevali izkušenj svojih prednikov.

S poplavami in »zalivanjem« prostorov v stanovanjskih hišah, gospodarskih poslopijih, raznih podjetjih in zavodih pa so se grosupeljski gasilci predvsem z zadnjih desetletjih že večkrat srečali...

Grafična primerjava pozidanosti in poplavnosti Grosupljega danes...

Skozi Stransko vas in »razsuto« Grosuplje v zaselke in posamezne domačije je vodila glavna (deželna) cesta že od srednjega veka dalje, ki so jo ljudje še pred manj kot 50 leti imenovali Velika cesta. Za Vodičarjevim hlevom, in nato naprej mimo Škerlja (danes hiše in avtomobilskega servisa Jerovšek) ter Resnikove domačije, kjer živi Božo Knez (eden od vodilnih grosupeljskih gasilcev v zadnjih desetletjih) že od rojstva, se (je) odcepi(la) še ena »mala cesta« - to pot proti Krki (današnja Cesta na Krko), ki je naprej vodila do Rogovile. Desno je zavila proti Spodnji Slivnici in Malemu Mlačevemu. Po glavni smeri naravnost pa je nato vodila naprej do Velikega Mlačevega, kjer se cesta (še danes) spet razcepi naravnost za Krko, desno pa čez Veliko Račno in čušperski klanec v Dobropolje.

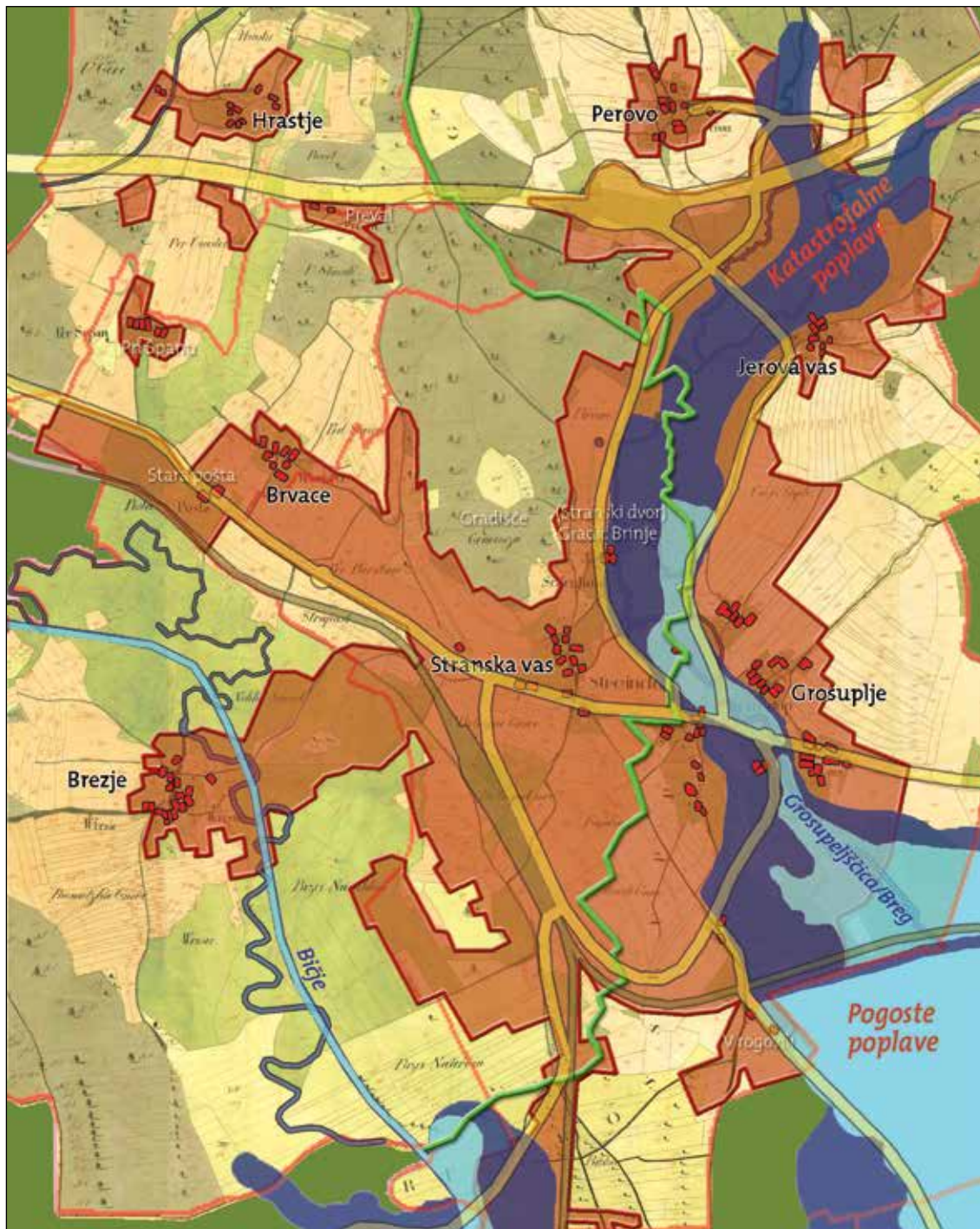
Vse te ceste so danes pravzaprav samo rekonstruirane, sicer pa potekajo po stari trasi že kar nekaj stoletij, na posameznih odsekih pa celo več kot tisoč let. Grosupeljska dolina ni bila problematična za prevoznike, ker je dokaj ravninska, »furmani« so počivali le v furmanskih gostilnah v Šmarju, ker so imeli »rede« v Tlakah že za seboj in v Višnji gori, ker je bil za njimi Stehanski klanec in obratno.

V 18. stoletju je svoj pohod začela tehnična revolucija. Z izgradnjo železniškega križišča v Grosupljem (Stranska vas!) pa jo je čez dobrih 100 let pripeljala tudi v naše kraje.

... in leta 1827.

Ob nastanku franciscejskega katastra za območje današnjega »ožjega požarnega rajona« PGD Grosuplje je bilo vseh zidanih zgradb v vasi Brezje 18, Brvace 26 (s Staro pošto in zaselkom Pri Španu), Grosuplje 48 v treh izrazitih skupinah na zahodnem delu ter ostale posamične domačije od nekdanjega Finkovega mlina pa do Rogovile – današnje mizarstvo podjetje Jošt, Hrastje 13, Jerova vas 10, Perovo 12, Stranska vas pa le 20 (skupaj z gradičem Brinje in mlinom, Podježarjevo kmetijo, do katastrske meje s k.o. Grosuplje - levo od zelene črte). Vaščani so se precej ukvarjali s pripravo čez stehanski klanec v Višnjo Goro, pa tudi sicer je bilo furmanstvo med Grosupeljčani in okoličani kar precej čislana dejavnost vse do prihoda železnice. Precej je bilo razvito tudi trgovanje z lesom. V okolici Šmarja so gojili lan in konopljo za izdelavo tekstila in vrvi. S prihodom tovarnarja Šinkovca in tovarne Motvoz in platno pa se je ta dejavnost preselila v Grosuplje.

Zadnja regulacijska dela so opravili prav po dolini od Jerove vasi mimo brinjskega mlina, ki je v letu 1970 dokončno izgubil svoj dotok vode in tako prenehal mleti in stopati Grosupeljčanom in okoličanom.

LEGENDA:

- Zidane zgradbe so poudarjene z rdečo barvo zaradi lažje prepoznavnosti, prav tako tudi nekdanji potek potokov Bičje in Grosupeljsčica s temno modro barvo.
- Na tej katastrski podlagi iz leta 1827 je vrisana tudi današnja pozidanost oziroma urbana raba mesta Grosuplje s temno rdečo obrobo ter prozornim rdečim tonom.
- S svetlo modro (cian) prozorno barvo je vrisano današnje območje pogostih poplav, s temno modro pa območje možnih katastrofalnih poplav po uradnih virih Agencije RS za okolje.
- Potek današnjih glavnih cest je vrisan s prozorno rumeno barvo, potek železnice pa z zelenosivo prozorno barvo.

